

Kara Sevdalı ve Yasaklı

1988'DE VİZYONA GİREMEDEN YASAKLANAN KARA SEVDALI BULUT YİRMİ YEDİ YIL SONRA 10. İŞÇİ FİLMLERİ FESTİVALİ'NDE SEYİRCİYLE BULUŞTU. MUAMMER ÖZER, FİLMİ YOK EDİLMekten KURTARMANIN FİLMİ YAPMAKTAN DAHA ZOR VE MASRAFLI HÂLE GELİŞİNİN ÖYKÜSÜNÜ ANLATIYOR.

SÖYLEŞİ: SİNAN YUSUFOĞLU / FOTOĞRAF: BAHAR GÖKTEN

Muammer Özer 1985'te çektiği *Bir Avuç Cennet* ile beğeni toplamış, 1988'de ise 12 Eylül Darbesi üzerine bir film olan *Kara Sevdalı Bulut*'u tamamlamıştı. Aynı yıl sansüre uğrayıp yasaklanan film, yirmi yedi yıl sonra 10. İşçi Filmleri Festivali'nde gösterildi. *Bakur*'a sansür uygulandığı günlerde İşçi Filmleri Festivali'nin gündemi de sansür ve dayanışmaydı. Seyirciyle buluşmak için, uzun yıllardır yaşadığı İsveç'ten Türkiye'ye gelen Muammer Özer, *Bakur*'la dayanışmak için filmini İstanbul Film Festivali'nden çeken belgesel yönetmenlerine sahnede çiçek verdi. 1970'li yıllardan bu yana yurtdışında yaşayan Özer'le Yeşilçam Sokak'ta buluşup *Kara Sevdalı Bulut*'un yasaklanma sürecini, uzun yıllar süren hukuki mücadelesini, sektörün sansüre karşı ilgisizliğini ve yönetmenin kırılganlıklarını konuşuyoruz. Muammer Özer, söyleşinin başında şakayla karışık "yoksa polis misiniz?" diye soruyor. *Kara Sevdalı Bulut* filminde karakterlere sirayet eden endişe hâli, Muammer Özer'in yüzüne de yansıyor.

Kara Sevdalı Bulut filminin merkezinde darbe günlerindeki paranoya ortamı var. İlk cümlelerimiz de "yoksa polis misiniz?" oldu. 12 Eylül sonrasındaki paranoya ortamını konuşarak başlayalım mı? Emniyet gibi kurumlar zaman zaman gazetecileri kullanıp birtakım insanlarla röportaj yaptırır, ağızlarından laf alırlardı. İlerici hareketlerin içine ajanlar yerleştirilirdi. Asker de yapıyor, polis de... 12 Eylül'deki paranoya, yaratılan ortamdan kaynaklanıyordu. Şimdi bile devam ediyor. Tayyip Erdoğan "komşularınızı gözetleyip bize bildirin" diyebiliyor. Sıradan vatandaş muhbirleştirmek bu. O zaman da birçok vatandaş komşusunu ihbar etti. İnsanlar birbirinin polisine dönüştü. Ben de filmde bunu işledim. Kadının kocası bekçi figürüne dönüşüyor. Ev, hapis haneye dönüşüyor. İnsan için en güvenli ortamın bir hapis haneye, tutukevine dönüşmesi çok korkunç. Mahallede, işyerinde, sokakta ihbar edilme korkusu içinde insanlar. Tehlikenin nereden geleceğini, sizi kimin ihbar edeceğini bilemiyorsunuz.

“Kara Sevdalı Bulut yasaklandığında kimse arkasında durmamıştı. Bugün Bakur etrafındaki dayanışma beni çok mutlu etti.”

Filmde gözaltına alınıp işkence gören Sibel (Zuhal Olcay) de fabrikadaki en yakın arkadaşı tarafından ihbar ediliyor.

Darbe sırasında devlet “eğer dediklerimizi yaparsan seni serbest bırakırız” diyerek bazı mahkûmları satın alıyordu. Bu insanlar arkadaşlarından bilgi toplayıp, polise aktarıyorlardı. O bilgiler daha sonra delil olarak kullanılıyordu. Ajan olarak satın alamadıklarımı da işkenceye yatırıyorlardı.

İşkence korkunç bir şey. O an ölmek istiyorsunuz... 12 Mart'ta ve 12 Eylül'de insanlar intihar etti bu yüzden. 12 Mart'ta Sansaryan Han'dan atlayanlar oldu işkence görmemek için. Bir kısmı da işkenceye dayanamayıp çözüyor ve arkadaşlarının adını veriyordu. O çözülen insanları da daha sonra hapse atıyorlar. Bu sefer de çözüldüğü için örgüt içi infaza kurban gidiyordu. Bu da korkunç bir şey. Kendi arkadaşları da “sen neden örgütünü ele verdin, çözüldün” diye infaz edebiliyor. İşkenceye uğrayanların çözüldüğünü de anlıyorum, insani bir durum. Herkes işkenceye dayanamayabilir. Filmde de kadın karakter arkadaşımı ihbar ediyor ama Sibel onu bağışlamayı tercih ediyor. Bağışlayabilmek çok daha önemli.

Kara Sevdalı Bulut'u darbe filmi yapmanın zor olduğu bir dönemde yurtdışından gelerek çektiniz. Hikâye nasıl oluştu, nelerden beslendiniz?

Türkiye'de çok büyük acılar yaşanıyor, ben İsveç'te kendimi huzursuz hissediyordum. Arkadaşlarım hapse girdi, işkenceye uğradı, öldürüldü. Sanatçı sorumluluğum ve sinema tutkum 12 Eylül'ün acılarını anlatan *Kara Sevdalı Bulut* filmi çekmemi zorunlu kılıyordu. Senaryoyu kendi yaşadıklarımın, darbeden etkilenmiş olanların anlattıklarından ve basında çıkan haberlerden esinlenerek yazdım.

Don Kişot misali, cebimdeki çok az paraıyla, cuntacıların ve faşizmin nabzını tutmak için İstanbul'a geldim. Yıl 1987.

Çekim sürecinde ve sonrasında engellemeler yaşadınız mı? Filmin yasaklanması nasıl oldu?

Her an setin basılmasını bekliyordum. Çekim ekibinde tanımadığım, politize olmayan insanlar da vardı. Endişeliydim, filmin çekileceği duyulmuştu. Ama senaryodan kimsenin haberi olmadığı için engel olmaya çalışın da çıkmadı. Meğer, ihbarcılar uygun zamanı beklemişler. Öyle bir darbe vurdular ki tamamen çöktürtiler. Çekimden sonra filmi yıkamak için laboratuvara girdik. İhbarcılar filmin laboratuvarından çıkmasını da beklediler. Çünkü laboratuvarın basılıp zarar görmesini istemediler. Yeşilçam'ın muhbirlik geleneğini sürdüren yapımcı Kadri Yurdatap, laboratuvarın sahibi Erol Ağakay'la işbirliği yaparak filmimizi “Geceyarısı Ekspresi” gibi bir film” diyerek ihbar etti. MİR peşimize düştü. Yolda yakalayamadılar bizi ama ertesi gün üç sivil polis yazıhaneyi basarak, filmin negatifini, tek pozitif kopyasını ve yeğenimi alıp Gayrettepe'deki MİR merkezine götürdüler. Bunun üzerine ben Bülent Oran'ın da desteğiyle hukuki girişimlerde bulundum. Uzun yıllar sürecek bir dava süreci başladı. Erbakancı savcı Sedat Muslu iddianameyi okudu ve filmin yakılarak imha edilmesini talep etti. Film kopyaları adliyenin çatı katında tutsak tutuldukları süre boyunca yazın sıcakından etkilenerek zarar gördü. On ay sonra avukatın başarılı savunması sayesinde filmi kurtardık. Kurtarıldıktan sonra da filmi gösterebilmek için hemen sansür kuruluna başvurduk. Sözde ülkede darbe ve cunta yok ama kurullarda askerler vardı. Sonuçta işletme belgesi vermeyerek filmi sansürlediler ve film hiçbir yerde gösterilemedi.

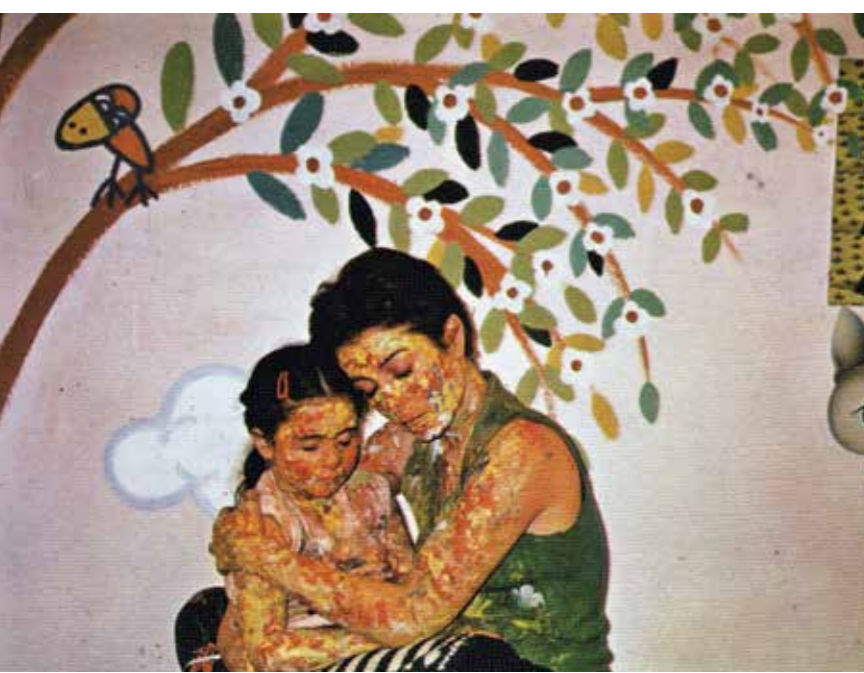
Festivallere gönderdiniz mi?

İlk olarak Altın Portakal'a gönderdim ama sansürden geçmediği için filmi göstermeye cesaret edemediler. Bu süreçte sansür kararını iptal ettirmek için yine mahkemeye gittik. Üç akademisyenden oluşan bilirkişi filmi seyretti ve “filmin gösterilmesinde sakınca yoktur” raporu verdi mahkemeye. Mahkeme de filme beraat kararı verdi. Ama sınırsız bir karar değildi. Karşı tarafa itiraz zamanı vermek için üç ay süreli bir beraat kararıydı. O üç ay süresinde Kültür Bakanlığı itiraz etmezse film tamamen serbest olacaktı ama bakanlık itiraz etti. Bunun üzerine film tekrar yasaklandı. Sansürün iptali için daha yüksek bir mahkemeye, Danıştay'a başvurduk ama Danıştay da oybirliğiyle Kültür Bakanlığının itirazını kabul ederek filmin sansürünü onayladı. Bu süreç beş yıl sürdü. MİR tarafından tutuklanıp beş yıl yargılanan *Kara Sevdalı Bulut*, yirmi yedi yıldır yasaklı durumda. Film yakılıp, yok edilmekten kurtarmak için verilen mücadelede, filmin yapımı için harcanan para kadar masraf yaptım. Bütün bu gelişmeler beni ekonomik ve psikolojik olarak çöktürdü.

Filmin yasaklanmasına, sansüre uğramasına karşı sektörün tepkisi ne oldu? Dayanışma var mıydı?

1991 yılında, üç aylık geçici beraat sürecinde filmi Beşiktaş Kültür Merkezi'nde gösterdik. O dönem sadece Cumhuriyet gazetesinde ve birkaç popüler sinema dergisinde filme dair yazılar çıktı. Bugünkü gibi bir dayanışma söz konusu değildi. Bugün beni mutlu eden *Bakur* belgeselinin sansüre uğramasının ardından gösterilen büyük dayanışma oldu. Benim filmim için o dönem böyle bir dayanışma olmadı maalesef. Tam tersi, bir de sektör vurdu bana. Önseçici kurul, eleştirmenler, festivaller... Kimse filmin arkasında durma cesaretini gösteremedi.

Kara Sevdalı Bulut'un başrollerini Haluk Bilginer ve Zuhal Olcay paylaşıyor.

“Benim filmlerimin kahramanları *Kara Sevdalı Bulut*’ta olduğu gibi hep kadınlardır. Erkekler filmin kötü adamlarıdır.”

Atilla Dorsay’la yaşadığım ilginç bir anım var. Kendisini aradım ve filmin tutuklandığını söyledim. “Filmin kopyasını vereyim size, görüşlerinizi merak ediyorum” dedim. Olur, dedi. Aldı, seyretti. Yeşilçam Sokağı’nın köşesindeki Sine-Pop’ta buluştuk. Çay kahve içtik, sohbet ettik filme dair. Filmi beğendiğini söyledi ama “Türk erkeğini bu kadar kötüleyen bir filmin yurtdışında festivallerde, şurada burada gösterilmesinden utanç duyarım” dedi. Düşünün artık. Atilla Dorsay böyle görebiliyorsa sıradan polis, bakanlık, denetimciler, devlet bu filmi nasıl tehlike olarak görmesin? Devlet, düzenine karşı bir tehlike olarak görüyor bu filmi, Dorsay da erkeğe karşı bir tehlike olarak görüyor. Oysa filmin asıl meselesi baskı düzeninin insanları nasıl insanlıktan çıkardığı.

Filmde erkeğin nasıl hemen düzenin bir parçasına dönüşüp aile kurumunu koruduğunu, nasıl ahlakçı olabileceğini görüyoruz. Darbeye dair çekilen filmlerde pek rastlamadığımız bir yaklaşım bu.

Bunlar gerçekdışı şeyler değil ki. Erkeğin varlığına uygun davranışlar. Erkek baskı düzeninin bir parçasıdır. Kadına hapisaneler inşa ediyor. Bugün Türkiye’de yaşayan kadınlar korkunç bir baskı altında yaşıyor. Dövülüyor, öldürülüyorlar. Her ülkede kadına karşı şiddet var ama Türkiye’de çok daha fazla. Devletin göz yumduğu, yarattığı bir baskıdan bahsedebiliriz. Bana göre erkekler tanrıça kültürünün yerine erkek tanrı kültürünü getirdiler. Benim filmlerimin kahramanları *Kara Sevdalı Bulut*’ta olduğu gibi hep kadınlardır. Erkekler filmin kötü adamlarıdır. Tabii ki filmi sadece kadın-erkek çatışması olarak görmüyorum. “Kadını ezen erkek” filminden ziyade devletin baskısını ve toplumun nasıl devletin bir parçasına dönüşebileceğini göstermeye çalışıyorum. Sadece erkeği kötülemek derdinde değilim.

Nisan ayında *Bakur* belgeseline “eser işletme belgesi” bahane edilerek sansür uygulandı. Bugün hâlâ filmlerin sansüre uğramasına nasıl bakıyorsunuz?

Avrupa’da demokrasi ve insan hakları geliştiği için devlet gelip ısıramıyor sizi. Yasaklamayı öyle sansürle, polisle filan yapmıyor; o kadar ince yapıyor ki itiraz edemiyorsunuz, kanıtlayamıyorsunuz. Şimdi Türkiye’de gelişmekte olan durum da buna benziyor. Senin filmi polisle gelip almıyor ama “bunun işletme belgesi yok” diyor. Böylelikle karşıdan gelecek tepkinin önüne de set çekiyor. Birtakım çevreler de diyor ki “eser işletme belgesini alsın, gösterebilirsin kardeşim.” İnce bir taktik uyguluyorlar.

Yurtdışına çıkış hikâyenizi de merak ediyorum.

1953 yılında, sekiz yaşındayken, hayatımın ilk filmi seyrettiğimde sinemaya sevdalandım. 1960’ta on beş yaşlarındayken iki kere Amerikan yük gemisiyle Hollywood’a, bir defa da trenle Avrupa’ya kaçak gitmeyi denedim, sırf filmci olmak için. Ama başaramadım. Daha sonra *Hollywood Kaçakları* filmimde bu hikâyeyi anlattım. Vazgeçmedim ve 1970’te Avrupa serüvenim başladı. Almanya’ya ve daha sonra İsviçre’ye gitme amacım da orada sinema okumak ve kendimi yetiştirmektir. O dönem Türkiye’de sinema okulları yoktu. Aynı zamanda orada çalışıp, biraz sermaye edinip Türkiye’de film yapmak istiyordum. Yani politik nedenlerle çıkmadım yurtdışına

ama Almanya’da solcu derneklerle ilişkim oldu. 12 Mart muhtırasının ardından Türkiye’ye geldim. Almanya’da kameraman bir arkadaşım vardı, Kenan Ormanlar. Yılmaz Güney’e bir mektup yazmıştı. “Türkiye’ye gidiyorsun, şunu postayla göndermek istemiyorum, kontrol ediyorlar. Bunu Yılmaz Güney’e verir misin?” dedi. Aldım mektubu. İstanbul’a geldiğimde Güney Film’in yazıhanesine gittim. O dönem Yılmaz Güney’in asistanlığını yapan Şerif Gönen yazıhanedeydi. Sabah temizliği yapıyordu. “Yılmaz Güney’i görmek istiyorum” dedim. Yüzüme baktı. “Haberin yok mu, Yılmaz hapisanede” dedi. “Mektubu var, ona vermem lazım” dedim. “Bana ver” dedi, vermedim. Yazıhaneden ayrıldım. Nasıl oldu bilmiyorum ama oraya gittiğim için beni izlemişler galiba. Otelde kalıyorum. Akşam 10 sularında polis bastı oteli ve beni alıp o dönem meşhur olan Sansaryan Han’a götürdüler. Cebimde Yılmaz Güney’in mektubunu buldular. Birtakım hassas durumlar vardı. Onları sordular. Konuşturmaya çalıştılar. “Benim ilgim yok bu konularla, Almanya’da yaşıyorum” dedim.

İşkence yaptılar mı size?

Evet, istedikleri şeyleri söyletebilmek için elektrik veriyorlardı. Daha keskin solcular vardı orada. Tabut denen hücrelerde kalıyorlardı. Beni daha sonra otuz kişinin ayakta kaldığı küçük bir odaya soktular. O kadar küçük bir yer ki sadece ayakta dikiliyorsun, oturamıyorsun. Sansaryan Han’ın odalarına da sol içerikli kitaplar koymuşlar. Gelen amatör devrimciler oradan bir kitap alıp okusun ve onlar da bunu delil olarak kullansın. Sonuçta günlerce işkence sesleri duyuyorsunuz ve sıra bana ne zaman gelecek korkusuyla yaşıyorsunuz. Psikolojik ve fiziksel şiddet sürekli vardı. Herkesi sırayla alıyorlardı içeri.

Yılmaz Güney’e yazılan mektuba ne oldu?

Güney’in darbe dönemi yok edilen filmleri gibi o mektubu da yok etmişlerdir.

Yıllardır İsviçre’de yaşıyorsunuz. Türkiye’ye dönmeyi, burada film yapmayı düşünmüyor musunuz?

Kırk beş yıldır yurtdışındayım ve Türkiye’den çok uzaklaştım ruh olarak. Bu saatten sonra da dönmeyi düşünmüyorum. Çekmek istediğim iki hikâye var. Yapabilir miyim, bilemiyorum. Türkiye’de yerleşik bir düşünce tarzı var. Yurtdışında yaşayanlara “sen bizden değilsin, sen üvey evlatsın” muamelesi yapılıyor. Filmim tutuklandığı zaman da bunu gördüm. Yurtdışında değil de Türkiye’de yaşadım belki daha çok savunacaklardı filmimi. ■

ADI GEÇEN FİMLER

Bir Avuç Cennet
(1985)
YÖN: MUAMMER ÖZER

Kara Sevdalı Bulut
(1988)
YÖN: MUAMMER ÖZER

Bakur (2015)
YÖN: ÇAYAN DEMİREL, ERTUĞRUL MAVİOĞLU

Geceyarısı Ekspresi
(Midnight Express, 1978)
YÖN: ALAN PARKER

Hollywood Kaçakları
(1996)
YÖN: MUAMMER ÖZER